

DE AFZANDINGEN VAN TOEN VERRIJKEN NU DE NATUUR

Het Heimans Zwerfkeienpad

BUSSUM Het landschap van Gooi Noord is getekend door zandafgravingen. Het begon in de 17e eeuw toen het gebied rond Naarden afgegraven werd om het schootsveld van de vesting vrij te maken en het zo nodig onder water te kunnen zetten als onderdeel van de Hollandse Waterlinie.

Die moest Holland, en in het bijzonder Amsterdam, onbereikbaar maken voor de vijand. Toen dat één en andermaal niet lukte was de legerleiding al tevreden met een vlak, maar droog schootsveld. De grondeigenaren waren ook blij vanwege de geschikte weiden en akkergrond die door de afzanding beschikbaar kwamen. Vervolgens werden de afzandingen voortgezet in de richting van Huizen en ook van Bussum. Ten oosten van de vesting Naarden vormen nu de prachtige, in hoogte variërende landgoederen en fraaie weiden en vaarten een idyllisch landschap. In Bussum kwamen de afzandingen tot de Huizerweg en de Havenstraat.

Ook het huidige Prins Hendrikpark, de Vondellaan e.o. en het Brediuskwartier werden ooit af-

■ Landschap nabij Oud Valkeveen na 19e eeuwse afzanding.

gegraven. Toen daar huizen en villa's werden gebouwd moest er eerst weer opgehoogd worden met zand van elders.

De afgravingen langs de spoorlijn

tussen Bussum en Hilversum zijn van meer recente datum. Dit gebied was eeuwenlang in gebruik bij Gooise boeren, de Erfgooiers, die hier hun schapen weidden en plaggen staken. Rond 1870 maakte dit gebied nog deel uit van de uitgestrekte heidevelden in het Gooi. Na 1870 is men hier gestart met het grootschalig afgraven van zand, mede in verband met de aanleg van de spoorlijn.

Aanleg spoorlijn

Door zandwinning ten behoeve van de aanleg van de spoorlijn van Amsterdam naar Amersfoort is tussen Bussum en Hilversum een langgerekte sleuf ontstaan. Het spoor moest, om de sterke hoogteverschillen op te vangen, een stuk lager komen te liggen.

De opbrengsten van de verkoop van het vrijgekomen zand waren echter zo gunstig, dat er nog

een eeuw aan weerszijden van de spoorlijn is doorgegraven. Op sommige plaatsen wel tot 11 meter diep! Het zand kon meteen via de nieuwe spoorlijn vervoerd worden. Het Muiderpoortstation in Amsterdam is er bijvoorbeeld mee aangelegd. Aan de kant van het Spanderswoud ontstond de Zanderij Crailoo, die natuurlijk in eerste instantie een akkerbouwbestemming kreeg.

Bij de afgravingen kwamen talrijke zwerfstenen uit de laatste ijstijd tevoorschijn. De Amsterdamse onderwijzer Eli Heimans (1861-1914), die niet alleen sterk in biologie maar ook in geologie geïnteresseerd was, pachtte voor 15 gulden per jaar het hoekje van de zanderij waar de meeste zwerfstenen lagen, zodat deze bewaard zouden blijven. Vlak voor zijn dood werd de pacht echter beëindigd. Zijn grond zou onderdeel

worden van een akker en de stenen werden verwijderd en grotendeels kapot gehakt ten behoeve van grind- en macadamwegen.

Heimans Zwerfkeienpad

Nadat de exploitatie van de akker was beëindigd, bleef het terrein geruime tijd braak liggen. In de jaren tachtig werden er waterpartijen aangelegd om het gebied afwisselender te maken. Dit was mogelijk doordat het grondwater er dicht aan de oppervlakte zit. Afhankelijk van de hoeveelheid neerslag kan het waterpeil wel 75 cm in hoogte variëren.

Door water en drassige eilandjes in het gebied te brengen is er een nieuwe en gevarieerde natuur ontstaan. Er komen nu planten en dieren voor die er vroeger niet konden leven. Ook de overgangen van droog naar nat zorgen voor nieuwe vestigingsmogelijkheden voor dieren. Het rijke insectenleven trekt vleermuizen aan. Overzwaluwen, die in speciaal voor hen aangelegde zandwallen broeden, profiteren hiervan.

Bij wijze van eerbetoon is in 2003 het Heimans Zwerfkeienpad, een met zwerfkeien gemarkeerde route, door deze voormalige zanderij aangelegd. Een korte, aantrekkelijke wandeling is die over het vlonderpad, waar flora en fauna in alle gevarieerdheid kunnen worden ervaren. Het pad begint bij het kantoor van het Goois Natuurreservaat (GNR), Nieuwe Meentweg 2 in Hilversum.

Bron:

- Henk Schaftenaar, 's Lands zanderijen te Naarden 1675-1834. Uitgave 2025
- Goois Natuurreservaat (GNR); 'Heimans Zwerfstenenpad', radio-programma Vroege Vogels, BN-NVARA 01-09-2014

Klaas Oosterom

■ Eli Heimans.

■ Het vlonderpad.

■ Zandafgraving tussen Bussum en Hilversum.